

Тематична рубрика: Теорія і методика професійної освіти

УДК 378.016:81'243:005.336.2

ТРИВИМІРНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (ІКК) У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ АБО ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В СЬОГОЧАСНИХ УМОВАХ

THREE-DIMENSIONAL MODEL OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE (FLCC) DEVELOPMENT IN STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES OR PROFESSIONAL EDUCATION NOWADAYS

Крюкова Ю. Д.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей

Волинського національного університету імені Лесі Українки

orcid.org/0000-0002-7769-3402

У статті зроблено спробу провести паралелі між тим як динамічність та перманентна плинність доби неминує диктує культурні, політичні, освітні та економічні зміни, в яких формування іншомовної комунікативної компетенції є важливою складовою комплексного процесу змін й котра повинна бути доволі гнучкою та піддатливою, щоб своєчасно реагувати та адаптовуватися до нових стратегічних викликів й інновацій в освітній парадигмі. Проаналізовано наскільки важливим є створення інтерактивного, інноваційного, прогресивного соціокультурного та науково-пізнавального виміру для ефективного розвитку іншомовних вмінь та навичок, які б відповідали пріоритетним напрямам реформування освітнього процесу як такого.

*Схарактеризовано як саме гіпертекстуальна природа нинішньої науки стає антитезовою формацією усталеним лінійним типам навчання. Розглянуто як саме робота у такому режимі дає можливість відійти від закріплених традицією форм та імплементувати новітній цифровий інструментарій, серед котрого засоби на основі штучного інтелекту (ChatGPT, Opus.Pro, Stable Diffusion, Quizalize), електронні курси, синхронні та асинхронні прийоми навчання, платформи (Moodle, Kahoot), Smart технологій, предметно інтегроване навчання (Content and Language Integrated Learning) і т.ін. *

Сконструйовано та описано своєрідну тривимірну модель розвитку іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей у ЗНО, використання якої уможлиблює різностороннє вивчення та засвоєння іншомовних знань на різних рівнях, відповідно до європейських стандартів CEFR. Окреслено суть першого етапу, котрий включає роботу з загальним/базовим рівнем мови (B1-B2) та охоплює широкий тематичний спектр побутової сфери. Проаналізовано другий етап, що відповідає за професійно-орієнтоване навчання (Іноземна мова за професійним спрямуванням) й містить елементи STEM-освіти, котрі покликані розвивати та вдосконалювати іншомовну комунікативну компетенцію у природничо-науковій, технологічній, інженерній галузі, що робить здобувачів освіти конкурентоспроможними та високоефективними у своїй поточній діяльності. Проаналізовано третій компонент тривимірної моделі, яка працює з академічним наповненням мови й передбачає опанування формального вокабуляру, термінів, особливостей технічного представлення наукового контенту, правил публічного виступу і подібне, що є невід'ємною складовою наукової діяльності другого магістерського рівня.

Зроблено висновок, що такий підхід у формуванні іншомовної комунікативної компетенції дає змогу відповідати вимогам освітніх компонентів й силабусів, стати суголосним освітнім вимогам, впроваджувати передові інформаційно-комунікативні технології, інноваційні

методи та навчальні платформи, стимулювати пізнавальну та мотиваційну активність здобувачів через створення прогресивного середовища. Усе це в подальшому дасть змогу випускникам здійснювати якісний професійний вплив не лише в межах власної країни, а й далеко за її межі задля розвитку та інтеграції України у світову спільноту.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетенція, студент, професійно-орієнтоване навчання, інноваційне освітнє середовище, STEM-освіта, загальна іноземна мова, академічне письмо.*

In the article the dynamism and changeability of our reality is viewed; how these phenomena influence cultural, political, educational and economical aspects of our life; some reasons are given why the development of Foreign Language Communicative Competence plays an essential role in learning process in general and explained why all these changes should be taken into account to adjust promptly to new challenges and innovational processes in educational paradigm. The importance of interactive, progressive, social and cultural, scientific and educational environment is analyzed and considered its significance for effective foreign languages skills' growth that coincides with the priority area of re-formation and advancement of educational space.

The hypertextual nature of modern science that is a kind of anthesis to different linear formation is discussed. Various ways of withdrawing from deep-rooted learning patterns are reviewed. The implementation of new digital tools such as elements of artificial intelligence (AI) (ChatGPT, Opus.Pro, Stable Diffusion, Quizalize), e-learning courses, synchronous and asynchronous learning methods, educational platforms (Moodle, Kahoot), Smart-technology, Content and Language Integrated Learning, etc. are viewed.

Three-dimensional model of Foreign Language Communicative Competence Development in students of non-linguistic specialties in higher education establishments is elaborated. Some practical reasons are given in what way the model works and how it enables diversified learning process and efficient knowledge

storing on different language levels in accordance with Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The emphasis is laid on the first stage of the model that deals with language basics and general sphere of language use on the B1-B2 levels and comprises a broad range of topics on daily environment. The second step that is connected with professional-oriented learning is described. The importance of collaboration between traditional and innovative methods is explained, elements of STEM-education, in particular because they are aimed at developing and improving foreign language proficiency in scientific, technical, engineering areas that gives the possibility for graduate students to become highly-competitive and efficient in their professional field. The third model's component is associated with the academic language aspect and is focused on the mastering of different terms, formal vocabulary, different ways of presenting your scientific results (abstract, summary, research paper, public speech, etc.) that are an important part of Master's educational program.

The following article's conclusions can be drawn: such type of approach in Foreign Language Communicative Competence development gives the opportunity of correlation with up-to-date education programmes; to coincide with the communities' enquiries; to introduce advanced communication technology; to deal with innovative learning methods and techniques; to stimulate students' motivation and cognitive activity; to create cutting-edge learning environment. All these aspects help graduate students to integrate successfully into their professional area and in such a way to support Ukraine's integration into world's community.

Key words: *foreign language communicative competence, student, professional education, innovative educational environment, STEM-education, general foreign language, academic writing*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Якщо взяти до уваги той факт, що виокремлення вищого ступеня освіти відбулося понад більше ніж тисячу років до нашої ери, в країнах Стародавнього Сходу, то не може не

вражати той шлях видозмін та трансформацій, котрих зазнала ця царина на своєму шляху становлення. Одне розмаїття навчальних дисциплін чого вартує. Так, на етапі зародження, здобувачі опановували філософські істини та вчилися вправності у поезії та паралельно пізнавали фізичний світ навколо себе й шукали відповіді на запитання про те, як саме влаштована наша планета, механізми її дії, закони природи, царство рослин, тварин та мінералів. Проте вже у той період розпочалася так звана *диференціація* науки, яка передбачала поетапне розгалуження наукового знання із подальшою його локалізацією у різні кваліфікаційні осередки, єдність логосу поступово починає дробитися, розщепленням на окремі самостійні дисципліни, в яких згодом формується свій понятійний апарат, система термінів, методологія та методи й под. Тому можемо дійти висновку, що підвалини науки про мову були закладені досить давно й своїм корінням сягають витоків роду людського. Така зацікавленість мовою була спричинена багатьма чинниками, котрі були пов'язані не лише зі сферою пізнання та філософських роздумів, але й із практичним аспектом даної сфери. Адже на переважній частині західного світу протягом декількох століть латина була як і богословським й освітнім інструментом так і мовою торгівлі й влади. Уже тоді виникали питання про те, як ефективніше засвоювати ази латини й як відповідь на такий запит доби, поступово виникає педагогічна методологія по її опануванню, розробляються різноманітні підходи її викладанні. Щоправда до XVIII століття вивчення іноземних мов не було передбачено у навчальних програмах Європи й домінували переважно граматичні підходи у їх засвоєнні, зокрема метод граматичного перекладу, усна робота займала надзвичайно низький відсоток.

Значні інноваційні прориви у викладанні та вивченні іноземних мов припадають уже на XIX та XX століття, що призвело до створення численної кількості теорій, гіпотез та підходів, що базувалися на лінгвістичних, психологічних, когнітивних аспектах особистості. Одні методи відходили на їхнє місце приходили інші, й кожен наступний обіцяв бути кращим за своїх попередників. Автори нововведень відкидали все, що було створено їхніми

попередниками або й взагалі критикували як неефективне й застаріле. І лише у ХХІ починається ґрунтовне переосмислення та приходить розуміння того, наскільки важливим є досвід минулого. Ба більше, саме досвід *учорашнього дня* є міцним підґрунтям та запорукою успіху сьогодення. У нашому дослідженні ми спробуємо коротко окреслити той спектр *традиційного* та *інноваційного* у викладанні іноземних мов, що існує, зрозуміти як досвід минулого переосмислюється у нових реаліях, розглянемо шляхи адаптації концепту *іншомовна комунікативна компетенція* до освітніх матриць сучасності, котрі першочергово націлені на синергію та продуктивний синтез різносторонніх методик та прийомів із використанням гібридних форм навчання, інформаційно-комунікативних технологій, інтерактивних методів та подібне, щоб здобуті вміння та навички іншомовної компетентності здобувачів освіти адекватно корелювалися із світовими стандартами ринку праці, були суголосними тим процесам тотальної дигіталізації й суспільних переформатувань на всіх рівнях. Як зауважує В. Кремень: *«Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, окрім усього іншого, є обов'язковою передумовою формування інформаційного суспільства у широкому розумінні»* [3, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню новітніх тенденцій у викладанні іноземних мов присвячені праці як українських так і закордонних дослідників. Так, створенню інноваційного освітнього середовища із залученням ІКТ присвячені розвідки О. Бігич, Н. Зайцева, О. Пометун, О. Пироженко та ін. О. Хорошайло та С. Кочергіна зі свого боку досліджують роль та вплив штучного інтелекту на освітній вимір на прикладі викладання іноземних мов у ЗВО. Г. Бондар та І. Нестеренко у своїй науковій діяльності зосереджуються на питаннях імплементації сучасних електронно-медійних ресурсів, як одного з шляхів модернізації освіти, аналізують прийоми змішаного типу навчання, освітлюють актуальність професійної мобільності, яка має значний вплив на конкурентну здатність майбутніх фахівців. Про переваги та недоліки процесів глобалізації загалом і їхній вплив

на освітню галузь зокрема висвітлено у дослідженнях Л. Клименко, Л. Ваховської, С. Симоненка та інших. З-поміж закордонних науковців цікавими є праці К. Маклін, Б. Хантер, С. Пейперт, щодо запровадження елементів комп'ютеризованого навчання. Аспектам мінливості освітньої галузі та її неминучому пристосуванню до стрімких змін у різних суспільних сферах йдеться у роботах таких американських науковців як Р. Едвардса та Р. Ашера. **Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Проте пропри таке масштабне зацікавлення цією проблематикою, лишається чимало питань, котрі потребують комплексного підходу, певної синергії усього того досвіду, що акумулювався століттями, де буде відсіяно нестратегічне та малоефективне, щоб лишити ключове та поєднати його з здобутками сьогодення. Адже через невинну модернізацію освітнього процесу, формування іншомовної компетенції має також бути адаптовано під запити суспільства та передові освітні стандарти. Викладання та навчання як таке повинно здійснюватися з урахуванням не лише міждисциплінарного, системного та інтеграційного підходів, але й задіювати усі рівні мовного кластеру, серед яких і розвиток вмінь загально-освітнього рівня, і професійна складова з елементами *STEM*-принципів, і розвиток академічного письма і т.ін.

Основною **метою** нашої розвідки є спроба комплектації своєрідної тривимірної моделі розвитку іншомовної мовленнєвої компетенції у студентів немовних спеціальностей, із урахуванням прогресивних технологій навчання, імплементації ІКТ, різноманітних підходів, поєднанням традиційних та інноваційних методів, залученням змішаних форм навчання, використанням інтерактивного підходу, прийомів штучного інтелекту та подібне.

Виклад основного матеріалу. Історія вивчення іноземних мов є чи не настільки ж давньою як і людство загалом. Адже мова – універсальний інструмент на будь-якому рівні спілкування, за допомогою якого людина здатна вербалізовувати матерію, трансформувати в слова увесь той гігантський потенціал, що в ній закладено. У своєму розвитку від модусу виключно побутового виміру задля щоденного вжитку та потреб до створення

міриад теорій, ідей, підходів, методик, шкіл присвячених вивченню мовних явищ пройдено чималий шлях.

Той увесь лінгвістичний досвід та знання, що людство згенерувало впродовж століть перетворило мову на полірівневий феноменом, визріло у цілий концепт, контекстуальне наповнення котрого постійно видозмінюється, зрештою як і сам термін *концепт*: «...інноваційна ідея, котра має творчий зміст, або ж конкретний продукт, розроблений для демонстрації цього задуму. В наукових та технічних сферах концепт може означати основне поняття, за яким будується модель або система» [5].

Варто звернути увагу на те, що такі характеристики концепту як *інноваційність* та *творчість* роблять з нього відкриту систему, динамічну категорію, що постійно переінакшується та підлаштовується змінам навколо. У контексті нашого дослідження цікавим є трактування цього слова в філології: «*може бути розумовим обрамленням предметів та явищ, що має відношення до мовного знання, соціального досвіду, та загального сприйняття світу*» [5].

На нашу думку таким сучасним *обрамленням* у вивченні іноземних мов може стати своєрідна тривимірна модель формування іншомовної комунікативної компетенції на різних етапах мовної ієрархії, де все теоретично-практичне забезпечення кожного з рівнів можна розглядати з позиції двох усталених підходів опанування мови. Першим з яких є студіювання мови як *lingua franca*, в контексті якого мова розглядається першочергово як засіб міжетнічного спілкування, тому реалізація основних цілей полягає саме у досягненні взаєморозуміння між співрозмовниками. Лінгвокультурне тло, яке складають традиції, звичаї, історія мови, яка вивчається, не є в пріоритеті, оскільки цільові задачі полягають у створенні тимчасового спільного мовного поля, для обміну інформацією наукового, політичного, економічного спектру, де представники найрізноманітніших національностей зможуть бути вислуханими та почутими.

Зовсім іншим за своїм призначенням є підхід оволодіння мовою як другої чи іноземної (*English/German as a second or foreign language*). Цей підхід здебільшого лежить у основі освітніх програм, оскільки передбачає глибинне занурення у мовний світ тієї чи іншої мови. Такий критерій вважається досить центрованим на носія мови (*native speaker oriented*) оскільки всі граматичні, фонетичні, лексичні особливості вивчаються у чіткому наслідуванні правил, а також важливим компонентом є обізнаність із лінгво-країнознавчим аспектом. Якщо порівнювати прогресивність того чи іншого підходу, ми повинні розуміти, що вони мають різні призначення, проте переважно працюють у тандемі, змінюється лише відсоткове співвідношення підходів на різних етапах мовного вивчення.

Так, коли мова йде про підготовку майбутніх фахівців нелінгвістичних спеціальностей, важливо поєднувати ці два підходи при роботі з трьома базовими мовними компонентами, які включають загальну мову (*General English/German/French*), професійно орієнтоване вивчення іноземної мови (*Profession-Oriented language learning*) та академічну іноземну мову (*Academic Language*) у відповідності з рівнями від *A1* до *C2* у міжнародній класифікації мовних рівнів *CEFR* (*The Common European Framework of Reference*) розробленою Радою Європи.

Коли ми говоримо про формування іншомовної компетенції на етапі вищої освіти, то зазвичай йдеться про рівні *B1/B2* володіння іноземною мовою, якими здобувач освіти вже володіє на момент вступу у ЗНО. Адже *A1* початковий (*Basic User/Elementary/Breakthrough*) та *A2* нижче середнього (*Pre-Intermediate/Waystage/ High Beginner*) рівні покликані забезпечити найбазовіші знання мови, що охоплюють нескладні слова та фрази, розуміння простих текстів та спілкування в елементарних ситуаціях, переважно побутового характеру. Нині дедалі більше одним із пріоритетних векторів роботи ЗНО є їхня студентоцентрована позиція, що заповнює важливу нішу міждисциплінарної роботи та діалогу *ЗВО-здобувач*. Одним із таких прикладів є створення проблемних груп студентів немовних спеціальностей з вивчення

іноземної мови, що дозволяє за короткий термін усунути різноманітні труднощі, що впливають на процес ефективного формування іншомовних навичок. Адже студент, котрий опановує ІМ на рівні професійного та академічного іншомовного дискурсу, повинен мати хорошу мовну та мовленнєву підготовку, яка, на жаль, на момент вступу не завжди є достатньою для роботи з дискурсивним іншомовним матеріалом. Саме тому роль установи полягає у нівеляції таких перешкод та кореляції/відповідності освітніх цілей умовам навчання. Так студент отримує можливість безперешкодно продовжувати працювати з мовою на рівні *B1-проміжний (Threshold/Intermediate)*, що передбачає спілкування на більшість тем та розуміння загального змісту й ідейного спрямування складніших текстів та *B2-незалежний (Vantage/High-Intermediate/Upper-Intermediate)*, етап, що дозволяє до загальної іноземної мови додавати професійне спрямування та базові елементи (написання автобіографії, резюме, рецензії) наукового дискурсу (*Academic Language Learning*).

Саме на освітньому ступені бакалавра починається планомірний перехід на новий щабель фахової іншомовної підготовки. Організація навчального процесу відбувається з імплементацією новітніх ІКТ, задіюються альтернативні форми отримання знань, створюються власні навчальні траєкторії.

Перебіг навчання перетворюється на гіпертекстуальний вимір, де лінійні алгоритми дедалі більше витісняються цифровим інструментарієм (штучний інтелект (*ChatGPT, Opus.Pro, Stable Diffusion, Quizalize*), електронні курси, синхронні та асинхронні прийоми навчання, платформи (*Moodle, Kahoot*), *Smart*-технології, предметно інтегроване навчання (*Content and Language Integrated Learning*) і т.ін. та характерним є відхід від паперових форм. За словами І. Костенко: «Використання нових інформаційних технологій забезпечує не тільки індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, але й збагачує їхню соціокультурну компетенцію, знімає психологічний бар'єр перед вивченням іноземної мови,

розвиває соціальні й особистісні якості учнів: упевненість в собі і здатність працювати в колективі, а також показує результативність навчання через установлення міжкультурних зв'язків у віртуальному просторі» [1, с. 175]. У свою чергу О. Токменко переконана, що саме: «...застосування електронних ресурсів у навчальному процесі дає змогу найбільш повно реалізувати принцип особистісно-орієнтованого навчання». [4, с. 99].

Не менш важливою є й інтеграція елементів *STEM*-освіти, оскільки такий підхід спрямований на генерування та розвиток потужної природничо-наукової, технологічної й інженерної бази іншомовних знань, що сприяє високій конкурентоспроможності майбутніх фахівців. За словами Г. Кікоть: «...у компетенції *STEM*-орієнтованого підходу лежить інтегрування двох або більше предметів, щоб продемонструвати застосування набутих знань в реальному світі, стимулювати справжню зацікавленість до предметів та сприяти розвитку критичного та креативного мислення» [2, с. 65].

Якщо реалізація двох схарактеризованих вище компонентів тривимірної моделі формування іншомовної комунікативної компетенції максимально реалізує себе на рівнях від *A1* до *B2*, що включає розвиток іншомовних вмінь та навичок загальної та професійно-орієнтованої іноземної мови, то третій елемент структури співвідноситься з академічним виміром та рівнем *C1* (*Proficiency/Advanced*) й найкраще проявляє себе на другому магістерському рівні, що включає значний відсоток наукової діяльності та відповідно представлення свого наукового доробку у вигляді доповідей, тез, виступах на міжнародних конференціях, обмін досвідом з однодумцями та ін. У такому контексті вивчення мови відбувається не лише як іноземної, але й у контексті *lingua franca*, де й відбувається іншомовний обмін науковим досвідом. Ця частина іншомовної компетенції включає оволодіння формальною лексикою, термінами, особливостями технічного оформлення наукових здобутків, де важливими навичками є вміння згідно норм оприлюднювати свій науковий доробок у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України й наукометричних баз, а також написання іноземною мовою

планів-проспектів досліджень, мотиваційних листів, заповнення грантових заявок, та подібне, що першочергово дає можливість міжнародного обміну досвідом та веденню ефективного наукового міжкультурного діалогу.

Висновки. Виконане дослідження не вичерпує порушеної проблеми, оскільки постійні стрімкі зміни, стихійна дигіталізація, численні інновації створюють досі невидані перспективи розвитку освітньої галузі та переводять її у вимір безперервного навчання (*life-long learning*). Надзвичайно великі об'єми вже існуючого знання перманентно доповнюється чимось новим, що потребує ретельного переосмислення, ґрунтовного вивчення, а головне вміння робити своєрідний синтез традиційного й інноваційного, схематизувати, надавати певних форм, структур. Такий підхід дозволить набагато ефективніше планувати траєкторії щодо впровадження та освоєння знань, створювати середовище прогресивності, інноваційності та успіху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Костенко І. Г. Використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 1 (41). С. 170–176.
2. Кікоть Г. В. STEM-освіта як засіб формування критичного мислення учнів на уроках англійської мови. *Таврійський вісник освіти*. 2019. Вип. 1. С. 62–69.
3. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. № 6. С. 4.
4. Токменко О. Інформаційні технології у викладанні іноземних мов: сьогодні і скрізь віки на допомогу. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2006. № 2. С. 98–100.
5. Що таке концепт: веб-сайт. URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82> (дата звернення: 29. 05. 2025).

